

HRVATSKI

LEKSIKON

HRVATSKI LEKSIKON

I. svezak
A-K

NAKLADA LEKSIKON d. o. o.

ZAGREB
1996.

Naklada Leksikon d. o. o. Zagreb
u suradnji s
Leksikografskim zavodom "Miroslav Krleža"

Predsjednik izdavačkog vijeća
akademik Dalibor Brozović

Izdavač
Ante Žužul

Za izdavača
Ivan Ott

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i sveučilišna biblioteka, Zagreb

UDK 030.1(497.5)=862

HRVATSKI leksikon / [glavni urednik
Antun Vujić]. - Zagreb : Naklada Leksikon, 1996- . - 2
sv. : ilustr. ; 29 cm

ISBN 953-96728-0-5 (cjelina)

Sv. 1: A - K. - 1996. - XVI, 669 str.,
[16] str. s tablama u bojama :
ilustr. (djelomice u bojama)

ISBN 953-96728-1-3

960104025

Sva prava pridržava
Copyright by
NAKLADA LEKSIKON
d. o. o. Zagreb

Redakcijski poslovi okončani 1. XI. 1995.

Distribucija Mozaik knjiga, Zagreb
Tisak i uvez Grafički zavod Hrvatske

ISBN 953-96728-0-5 (cjelina)

ISBN 953-96728-1-3

Glavni urednik
dr. Antun Vujčić

Pomoćnici glavnog urednika

Ivan Ott
Goran Tribuson

Uredništvo

dr. Aleksandar Stipčević (arheologija), Sonja Kastl (balet), Alemka Belan-Simić i Tatjana Blažeković (bibliografija),
mr. Ivan Markešić (BiH), mr. Velimir Šipoš (biologija, šumarstvo, agronomija), dr. Juraj Kolaric (crkvena povijest),
dr. Marijan Hanžeković (ekonomija i financije), dr. Vladimir Muljević (elektrotehnika), dr. Dunja Rihtman-Augustin (etnologija),
dr. Ante Peterlić (film), dr. Igor Gostl (filologija), dr. Pavo Barišić (filozofija), Mirza Preić (geografija), Seadeta Midžić (glazba),
dr. Veselin Simović (građevinarstvo), dr. Ljubo Antić (iseljništvo), dr. Boris Senker (kazaliste), dr. Danko Škare (kemija),
dr. Marin Hraste (kemijska tehnologija), mr. Vlaho Bogišić (književnost), dr. Vladimir Dugački (medicina), dr. Vlatko Previšić (pedagogija),
mr. Mladen Klemenčić (politička geografija), Anton Simović (pomorstvo), mr. Lovorka Čoralic (povijest),
dr. Tomislav Premerl (povijest umjetnosti), dr. Stipe Kutleša (povijest znanosti), mr. Slaven Ravlić (pravni i politički sustav),
dr. Boris Petz (psihologija), dr. Mijo Korade (religija), prof. Rikard Marušić (rudarstvo), dr. Zoran Bonačić-Mandinić (strojarstvo),
Zdenko Jajčević (sport), dr. Darko Maljković (tehn. znanosti), Josip Jurčević (vojaska), mr. Darko Glavan (zabavna glazba)

Urednički kolegij

Žarko Anić-Antić, mr. Lovorka Čoralic, dr. Mijo Korade, dr. Stipe Kutleša, dr. Darko Maljković, Seadeta Midžić, Mirza Preić,
dr. Tomislav Premerl, mr. Slaven Ravlić, mr. Velimir Šipoš, dr. Danko Škare, dr. Hrvoje Turković

Stručne tajnice

mr. Neda Karlović-Blažeković, Rajka Zaninović

Lektura

Žarko Anić-Antić, Jasna Bašić, Ana Dikljić

Likovna redakcija

Zrinka Panjkota, Katarina Turkalj

Kartografska obrada

Nada Ivanković, Ljubica Janošić, Ljiljana Rakovac, Milivoj Tenčić

Prijelom

Semir Resimović

Vanjska likovna oprema

Ivan Gašpić

Tehnička redakcija

Jasenka Nikšić, Vilko Domic, Nenad Kunštek, Nikola Kunčević, Dubravko Nikšić, Krešimir Polić

Strojna provjera teksta

HASCHECK (Šandor Dembitz)

PREDGOVOR

Uredništvu *Hrvatskog leksikona* pripala je povijesna čast objelodanjanja prvoga hrvatskoga nacionalnog leksikona u slobodnoj hrvatskoj državi. Postavljanje i ostvarenje toga cilja prvom od dvije knjige *Hrvatskog leksikona* ne bi bilo moguće bez stručnih iskustava, ali ni bez širokog entuzijazma. Suradnike je ponajviše motivirala želja da u svom području znanosti i djelatnosti pridonese svojoj zemlji u njezinoj borbi za državnu nezavisnost, stvaranjem jednog od nacionalnih kulturnih dobara. Ti su se motivi ogledali i u lakoci kojom je osigurana suradnja tolikih stručnjaka. No, bez samoprijetogora uže skupine urednika, koja je izvela cijeli posao u njegovu leksikografskom sadržaju, rad ne bi mogao ni započeti, niti bi se mogao okončati.

Rast posla, umnažanjem natuknica koje su se nametale i problema što su ih pratili, kretao se takoreći geometrijskom progresijom, ali je isto tako rasla i odlučnost da se projekt izvede. Nažalost, osim teškoća strogo uredničkog rada, rasli su i problemi izdavanja i financiranja. Ipak, nakon dvije i pol godine dobili smo prvu knjigu *Hrvatskog leksikona*, uz drugu koja je u pripremi. Svjesni mogućih slabosti, otvoreni prema kritici, ipak možemo reći - napravljen je prvi hrvatski nacionalni leksikon, prva takva nacionalna sinteza, zamišljena i ostvarena u suverenoj Hrvatskoj, po broju suradnika najveći kulturno-znanstveni i izdavački projekt, u koji su utrošena sredstva obrnuto razmjerna njegovu značenju. Vjerojatno ne bi bilo dobro da se takva djela moraju tako raditi i u budućnosti. No, *Hrvatski leksikon* nije samo leksikon vremena stjecanja i obrane suverenosti, on je i leksikon vremena stvaranja demokracije, pa onda i vremena važnih gospodarskih pretvorbi, kada pucaju stari oblici organizacije društvenog rada, a da ih istoga časa ne zamjenjuju novi. I to će ostati jednom od specifičnosti samo ovog *Hrvatskog leksikona*.

Suverenošću Hrvatske, njezinoj je enciklopedici omogućeno ne samo da slobodno izrazi vrijednosti koje je stvarala tijekom pet stoljeća svog postojanja, nego da te vrijednosti prvi put iznese na dobrobit hrvatskog društva, a prema mjerilima, znanjima i iskustvima vlastite narodne zajednice. Premda je i dosad u Hrvatskoj bilo sjajnih enciklopedijskih djela, sva su ona ili ostajala nezavršena u svojem nacionalnom korpusu, ili su morala voditi računa o prilikama koje se nisu određivale samo voljom Hrvatske, nego i okvirima, pa i okovima koji su joj bili izvana nametani.

Hrvatskoj se enciklopedici tako često događalo da je gradila tuđu pamet, a zatomičivala vlastite potrebe i znanja, pa katkad i neka od vlastitih povijesnih sjećanja. Traumatska mjesta hrvatske povijesti ne samo što nisu mogla biti prevladana, nego nisu mogla biti ni objašnjena, a najčešće ni iskazana. Sada je tome napokon došao kraj. Hrvatska država izborila je vlastitu slobodu, međunarodno je priznata i demokratska. To našem naraštaju nameće osobitu odgovornost - da slijedimo ono najbolje u postignutim zasadama, čega nije malo, ali da se i osposobimo progledati iza svih političkih, povijesnih, kulturnih i drugih privida koji su ograničavali naše vidike - kako bismo s vjerom, ali i kritički, spoznali sami sebe u prošlosti i sadašnjosti i osposobili se za budućnost.

Ideja pokretanja *Hrvatskog leksikona* blisko je vezana uz rad na *Hrvatskoj enciklopediji*, velikoj višesveščanoj nacionalnoj enciklopediji koju je pokrenuo Leksikografski zavod "Miroslav Krleža", naša najveća leksikografska ustanova, čijom je suradnjom omogućeno i izdavanje *Hrvatskog leksikona*. Zato je rad na *Hrvatskom leksikonu* zamišljen kompletnim radu na *Hrvatskoj enciklopediji*. Vrijednost toga rada jest i u što potpunijoj "inventarizaciji" Hrvatske koja mora prethoditi enciklopedijskoj, najčešće monografskoj obradi i vrednovanju.

U odnosu na nacionalnu enciklopediju, nacionalni leksikon je po broju natuknica čak i veći, ali po obujmu članaka manje, po izvedbi sažetije, a po značenju isto tako potrebno i kapitalno leksikografsko djelo, koje će zadovoljiti i hitne potrebe javnosti i utrti put samoj *Enciklopediji*, razgrćući pozitivno i osvjetljujući vrijednosno cjelokupno hrvatsko narodno, kulturno, političko i povijesno do, zbivanja i ljude, ideje i činjenice, na način kratke, bitne i pouzdane informacije o svemu što pripada hrvatskim studijama i interesima.

Pri pokretanju toga posla nije bilo lako izmjeriti njegov obujam, jer to i jest posao bez neposrednih uzora. No, nakon osnovnih radnji, uspostavljanja uredništva, dogovora i osiguranja suradnje broja stručnjaka koji su redom srdačno prihvaćali suradnju, nakon izrade abecedarija od stotinjak struka i podstruka, možemo sa sigurnošću već urađenog obznaniti da je *Hrvatski leksikon*, u obje svoje knjige, leksikografsko djelo na oko 1400 stranica velikog enciklopedijskog formata, opremljeno ilustracijama i drugim prilozima, u kojem je objašnjeno oko 18 000 natuknica, u cijelom pleteru odnosa osoba, događaja, mjesta i vremena, duhovnih i materijalnih sila i činilaca koji tvore gotovo sve ono što nazivamo hrvatskim imenom i sve ono kroz što se to ime probijalo stoljećima. Tu se na jednom mjestu slijevaju čitave knjižnice.

Svako je djelo proizvod svojeg vremena, a enciklopedijsko djelo u kojem se izražava rad mnogih pojedinaca i ustanova, to je ponajviše. No, kakvo je ovo naše vrijeme? Ono je možda najosobitije od svih vremena kroz koje je prošao hrvatski narod - vrijeme preobrazbe k slobodi, od državne nesamostalnosti k nezavisnosti, od totalitarizma k demokraciji - kroz stradanja i rat, a prema miru, napretku i modernitetu, tokovima svjetskih integracija uz očuvanje autentičnosti

vlastita narodnog napretka. To je više vrijeme otvorena procesa nego završena gibanja. Zato je i zadaća ovog leksikona bila rekapitulacija prošlosti, njezinih putokaza i stranputica, radi poznavanja sadašnjosti i ostvarivanja samosvjesne budućnosti. Stoga leksikon ne dijeli činjenice koje prezentira na dobre i loše, nego na znane i neznanе; on ne daje nacionalne vrijednosne prosudbe, nego nudi činjenice koje služe za stvaranje potpunije nacionalne vrijednosne prosudbe.

Hrvatski leksikon tip je nacionalne leksikografske edicije kakav već otprije imaju narodi možda i manje znatne, ali zato sretnije, ili barem mirnije prošlosti. Bilo je, dakako, i ranijih velikih pokušaja obrade hrvatske ukupnosti na leksikonsko-enciklopedijski način, no pretežito prezentiranjem znamenitih osoba, kao u monumentalnoj ediciji E. Laszowskog *Znameniti Hrvati* iz 1920., ili u modernoj enciklopedički obuhvatnoj formi već izašla tri sveska *Hrvatskoga biografskog leksikona* Leksikografskog zavoda "Miroslav Krleža", koje je bilo i velika olakšica u izradi personarija *Hrvatskog leksikona* (do slova Đ), što sa zahvalnošću ističemo. No, to su ipak knjige *personarija*, ne i *terminarija*, one donose osobe, ne i događaje, lokalitete, fenomene, institucije, svijet iskustva uopće. Naprotiv, II. izdanje *Jugoslavi*ke, u onom pozitivnom materijalu, lišenom političkih interesa, donosi dobre standarde stručnoga enciklopedijskog rada koji su svakako bili od koristi i pri izradi *Hrvatskog leksikona*, ali korpus presučenih događaja hrvatske povijesti, kao i onih ideoloških, slavodobitnih mjesta, učinili su da ovo, uostalom nedovršeno izdanje, ne nadživi državnu zajednicu zbog koje je nastalo. Oko *Hrvatske enciklopedije* Mate Ujevića, međutim, ispredaju se legende koje katkad zanemaruju njezin stvarni sadržaj. Ta enciklopedija nije nacionalna nego opća, ili možda na najbolji način i opća i nacionalna; u svakom slučaju, ona je toliko opsežna, da je njezin hrvatski nacionalni korpus i dalje najpotpuniji i *Hrvatski leksikon* se, do slova do kojeg je izašla i do datuma do kojeg je izlazila, mogao korisno poslužiti i njezinim uvidima, što također sa zahvalnošću ističemo. Od pomoći i koristi bila su nam i druga izdanja LZ "Miroslav Krleža" koja sistematiziraju znanja kriterijem struka, dakle enciklopedije kao što je *Enciklopedija hrvatske umjetnosti*, te leksikoni likovni, glazbeni, športski i dr., osobito u onim njihovim dijelovima što se odnose na hrvatske prilike tim djelatnostima.

Hrvatski leksikon, dakle, nije leksikon općeg nego nacionalnog tipa. On ne daje prikaz svjetske književnosti, umjetnosti, znanosti, nego daje prikaz svega toga i drugoga vezanog uz Hrvate i Hrvatsku. To je nalagalo potrebu leksikonskog određenja pojma *hrvatski*, i pod njim se razumijeva sve što je hrvatsko u narodnom i u državnom smislu: Hrvati ma gdje da su živjeli ili djelovali, ili sada žive i djeluju, i svi stanovnici Hrvatske u prošlosti i sadašnjosti ma koje nacionalnosti bili. Uz Hrvatsku kao zemlju i državu, tu su i hrvatske zemlje i hrvatska dijaspora; Bosna i Hercegovina u svojoj cjelini i u dijelovima, samosvojna je država, ali i jedna od hrvatskih zemalja, i to je također izraženo u ovom leksikonu, kao što je i hrvatski povijesni kulturni i integracijski prostor obuhvaćen neovisno o državnim granicama Hrvatske. Takav pristup ne potire druge državnosti, nego svjedoči o povijesnom prožimanju naroda i prostora. Isti je pristup nazočan i u člancima o odnosima Hrvata i Hrvatske s drugim zemljama i narodima, osobito onima s kojima su održavane trajne i snažne veze. Čitalac se također ne bi trebao iznenaditi što u ovom leksikonu nisu najveći članci *Hrvatska* i *Hrvati*, premda su i to veliki sintetski članci, jer čitav je leksikon jedan veliki članak o Hrvatskoj i Hrvatima. Međutim, najveći je članak onaj koji nismo samo pisali, nego smo ga i proživljavali - *Domovinski rat*; ovo je leksikon razdoblja Domovinskog rata i po tome će se *Hrvatski leksikon* uvijek izdvajati od svih budućih hrvatskih nacionalnih leksikona. Zato ni brojne biografije nisu ograničavane životnom dobi, pa će se mnogi mladi ljudi, koji možda neće biti u budućim leksikonima, naći u ovome, jer tu im je mjesto, mjesto njihove i naše povijesti. Taj izbor pričinjao je i uredništvu najveće poteškoća; on je nužno, premda nehotično, pomalo arbitran, tako da će zasigurno biti podosta onih koji su trebali biti uvršteni, a nisu. Premda je redakcija razvila i formalne kriterije uvrštavanja pojedinaca, oni zasigurno nisu mogli biti uvijek i pravedni, svakako ne zbog same namjere, nego i zbog ograničenosti uvida, osobito u povijest koja je još živa.

Vjerujemo da će *Hrvatski leksikon* takvim pristupom pružiti i nove odgovore na mnoga stara pitanja, kao što će i sâm otvarati mnoga nova pitanja. Slijedit će ga, kako se valja nadati, i druge slične, u budućnosti sigurno i bolje publikacije jedne moderne i univerzalne a samostojne hrvatske kulture. No, *Hrvatski leksikon* postaje prvenac samostojnosti organizirane hrvatske leksikografije. Zato njemu treba blagonaklonosti, ali i budućem radu okrenute kritike. Na tu su kritiku pozvani svi koji je mogu dati - da ispravimo pogreške kojih nismo bili svjesni, da dopunimo podatke koje nismo znali, da provjerimo pretrome ili preužurbane ocjene koje smo usvojili a da to možda nismo ni htjeli.

Hrvatski leksikon je jedinstveno djelo brojnih suradnika, a to znači da je ono i autorsko djelo svakog od njih, u mjeri njihova priloga, i zajedničko djelo njih sviju. Pojedini, osobito sintetski članci, potpisani su imenom autora, dok većina "mikroleksikonskih" članaka nije potpisana. Ima i većih članaka koje je radilo više autora uz redakcijsku sintezu, gdje su urednici ili glavni urednik izvršili takve intervencije kojima ne mogu terećiti izvornog autora; takvi nepotpisani članci zapravo su posve urednički. Odgovornost glavnog urednika i najužeg uredništva time nije ublažena, ni u smislu mogućih koncepcijskih, ni faktografskih propusta u takvim člancima, kao ni u onim potpisanim. Nadamo se ipak da će ovaj veliki trud prevagnuti nad propustima te naći na razumijevanje. Zato preporučimo ono čemu smo se u uredništvu cijelo vrijeme i nadali: *Hrvatski leksikon - knjiga za svaki dom!*

U Zagrebu, prosinca 1995.
Urednički kolegij